

Csapások az út felé

*Országlásom a télben
hópehely-királyság csak,
száz felé indulásom:
egyetlen indulás csak.
Csoóri Sándor*

„Adósai vagyunk valamennyien Illyés Gyulának. S nem csak emlékeink megőrzésével, azaz nyilvános felidézésével. Hanem azzal is, hogy folyamatosan dolgozzunk azon, hogy meghatározzuk – most már az utókor évtizedeiben (rengeteg új »anyag« felbukkanása után) –, ki is volt ő.” Alexa Károly szavain tünődöm, mert még mindig rám-rám tör a szorongató bizonytalanság: Illyés 1983 tavaszán bekövetkezett halála után, nagyjából a rendszerváltoztatásig én továbbra is úgy éreztem, igenis él, bizonyosan itt van közöttünk, aztán egy rövid átmenetet követően valahogy minden a visszájára fordult, s jó ideje abban sem vagyok már biztos, hogy valóságos hús-vér személyről beszélünk – ha beszélünk még róla egyáltalán. Micsoda baljós metamorfózis, gondolhatná bárki, ám a dolog ehhez képest már-már bántóan egyszerűnek tűnik.

Mivel a farkasréti temetés idején éppen csak betöltöttem a huszonötödik évemet, és értékelhető viszonyom is leginkább csak az olvasással volt akkoriban, semmint magával az irodalommal, így nyilvánvalónak tűnhet, hogy egy szemellenző mögül ugyan már régen leskelődő, ám a saját útját még mindig csak keresgélő fiatalember kulturális identitás-küzdelmek állnak mindenek mögött. Azaz, ha egyet hátra lépek, az egész ma sem látszik másnak, mint ami akkor is volt: vihar egy kanál vízben. Legalábbis szociológiai-fejlődéslelektani értelemben mindenképpen, hiszen ha hihetetlennek tűnik is, az *identitás, identitásképzés* mint kulcsfogalom a legszűkebb szakmai körök kivételével, társadalmi méretekben, azaz a közbeszédben egészen az 1980-as évek közepéig egyszerűen nem létezett Magyarországon. Nyilvánvalóan nem véletlenül. Megakadályozni persze már semmit sem tudott, ám – és ez is jól látszik ma már – az útkeresést, az eligazodást jelentősen megnehezítette.

Azt viszonylag pontosan érzékelttem, hogy Illyés halála valami módon mérőföldkő lehet az életemben – különösen azok után, hogy alig fél évvel korábban, mindmáig legbátrabbnak érzett ifjúkori cselekedetemként Csoóri Sándort megszólítottam a Rózsadomb Sörözőben –, de különösebb célképzet nélkül, min-

LÉKA GÉZA (1957) Budapesten élő költő, író, a *Hitel* szerkesztője. Utóbbi kötete: *Árva ragyogás* (Hitel Könyvműhely, 2016).

denféle apró jeleket kerestem-kutattam magam körül, amelyek előbb-utóbb rákényszerítenek az első lépés megtételére, mert az az út, amelyre általa rálépek, valószínűleg már végigvezet az életen. Mindeközben az egyik pillanatban Illyés 1981-es kötetében, a *Közügyben* olvasott rövidke versén, a mindenkori ifjúság mércéül állított felelőségén, a *Fiatalok, ti tisztességre nevelők* kezdetűn töprengtem, míg a következőben már Köteles Pál felejthetetlen és maig ható beszámolóján, a *Mozgó Világ* 1981. februári számából kifénymásolt *Fordított optikán*, amely egy francia és magyar diákok körében végzett, történelmi tudatukra apelláló kérdőív hajmeresztő eredményeit vette számba. (Csaknem négy évtizeddel később, 2019 januárjában a volt Európa Parlamenti képviselő, Surján László idézi föl ismét részletekig menően [Felvidek.ma/2019/01/kutmergezes-utan/], s megállapítván: „Ezek Gyurcsány Ferenc nemzedékének válaszai. Csodálkozunk azon, hogy miként viszonyulnak a határon túli magyarok problémáihoz?”)

Erről az összességében mégis termékenyítőleg ható időszakról, tétovaságom belső mozgásairól néhány éve a következőket jegyeztem föl. „A talán minden korábbinál reményteljesebben induló tavaszt Illyés Gyula halála árnyékolja be. Április 22-én apám ott áll a régi nemzeti parasztpártiak díszsorfalában a farkasréti koporsó mellett, másnap pedig a Forrás Kör egyetemi színpadi Sinka-estjén szaval, amelyről – miként a temetés napjának részleteiről – a bécsi Szépfalusi István tudósít bennfenteskedő fontoskodással a *Pótszigorlat* című könyvében, apám személyére külön is kitérve. Magam inkább az Illyést búcsúztató júniusi sárga *Tiszatáj*at bújom, amely annak rendje és módja szerint le is vesz a lábamról, elsősorban Csoóri Sándor egy varázslatos félmondatának köszönhetően. »talán itt kellene virrasztani fölötte, ebben a magára hagyott szobában s elborítani, betemetni körtefavirággal, mint a fiatal, tavaszi halottakat«. *A halál másnapja* eleve megrázó olvasmány, de azóta sincs kétségem felőle, hogy Illyés Gyula ettől a költészet magasában lebegő félmondattól válik a saját halottammá és halhatatlanommá is egyben. Mindezzel persze azt is végképp be kell ismer- nem, hogy kizárólag az irodalmi gyökerű szellemi tartalmaknak vagyok képes átadni magamat mindenestől. És nem azért, mert én így akarom, hanem mert nem tehetek ellene semmit. Ám arról, hogy ezt az évek óta erősödő belső feszültséget miképpen tudnám a magam boldogulásának szolgálatába állítani, még mindig nincs semmiféle konkrét elképzelésem.”

Már a pusztá tény, hogy a temetés napja csütörtökre esett, megoldhatatlan feladat elé állított. Esélyem se volt rá, hogy a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola Vendéglátás szervezése Tanszékét hátrahagyva, magam is ott állhassak a gyászbeszédek megrendülten hallgató tömegben, helyette szokásos titkár- női feladataimat végeztem: feljegyzéseket, tantárgyi tematikákat kopogtattam egy mechanikus Optima írógépen, kávékat főztem és szolgáltam föl a tanszéki hölgyeknek és uraknak, akikben még csak föl se merült, mi zajlik eközben odafönn, a Farkasréten. Hangulatomat, lelkiállapotomat illetően – sajnos már csak utólag – magam is mélyen egyetértettem Szépfalusi Istvánnal, akiben a tízezres tömeg láttán méltán fogalmazódott meg a szívmengető abszurd,

mely szerint, ha a gyászoló sokaság szándékán múlna, akkor Sütő Andrást azonnal megválasztanák Magyarország királyának. Amellett, hogy a számos megszólaló közül egyedül az ő figyelme terjedt ki rá, hogy illendő módon megszólítsa az egybegyülteket, már az első mondata elég volt hozzá. „A gyász és az emlék hozta csekélységemet is ide – országhatáron át a Hargita tövéből Illyés Gyula koporsója elé.”

Meglehetősen tehetetlennek éreztem magam, ám annál elszántabbnak. Ebben az áradó és levetkőzhetetlen révületben pedig szentül megfogadtam, hogy Illyés 81. születésnapján, november 2-án elzarándokolok Felsőrácegresre, mert valamiért úgy éreztem, mindennél nagyobb szükségem van rá, hogy az ottani levegőt mélyen belelegezhessem. Az *Illyés Gyula élete képekben* állandóan ott lapult a táskámban amolyan mentális katalizátorként, és egy nem sokkal korábbi Illyés-film is földerengett, amelyben az idős költő gyermekkorai színtereit járva a reneszánsz műemlék, a simontornyai vár körül sétál, miközben a később oly sokszor visszaköszönő és a hazának szerinte aranyat érő *történelmi szelvényekről* beszél.

Ezt az első rácegresi látogatást szinte már csak mozaikszerűen tudom felidézni. Az ezer sebből vérző egykori iskola látványa a templommá alakítható osztályteremmel azonnal megindított (a „szentélybe” akkor még csupán a kulcslyukon át lehetett bepillantani), ahogy előtte a kút, mellette hátul a harangláb, ugyanazt az atmoszférát tapasztaltam magam körül, mint ami az album 1980-ban készült rácegresi, simontornyai és ozorai fotóiból áradt. Jóval arrébb, az egykori szülői ház helyéről akkor még csak egyetlen orgonabokor árulkodott, ami talán valamiféle, még éppen aktuális bédekkerből volt megtudható, de valahogy mindkettőre rátaláltam. A megszimmentott irodalmi légmozgástól éppen csak hogy nem emelkedtem a táj fölé, egy azonban bizonyos: még Illyés egyik legizgalmasabb, egyben legszemélyesebb földijét, *Az utolsó törzsfőben* megörökített Madarász Józsefet is határozottan látni véltem a hullámzó földutat átszelő libák homályában, aki föltehetően megint országos ügyben érkezhetett a cecei méhes felől. Kossuth Lajos egykori rendőrminiszterének, Madarász Lászlónak matuzsálemi korú testvéröccse volt ő, aki mindössze egyetlen karnyújtásnyira állt a reformkor óriásaitól, s ebbéli minőségében szólalt fel a képviselőházban 1867 júniusában, négy nappal a hivatalos ceremónia előtt, akkurátusan bejelentvén, hogy a cecei választókerület nem ismeri el Ferencz Józsefet királynak. Mert Madarász József nemcsak a gyermek Illyést ejtette ámulatba messzire nyúló történelmi emlékezetével, de példájával olyan kulcsot adott még az én kezembe is, amelynek köszönhetően Illyés Gyula történelmi érzékenységének forrásvidékére is bepillanthattam. S ha ez nem lett volna még elég, mindjárt azon is eltűnődhettem, hogy a derék atyafiról szólva miként fordítja át és simítja bele mindezt az esztétika szövetébe. „A jó elbeszélésnek és a jó írásnak egyik ismerve, hogy lerombolja az időt. Ott álltam a méhesben a lépkerttartó mögött meg a kis számostól mögött, melyen nagyapám ült s Kossuth kortársának éreztem magam.

A keresztnevek néha összekeveredtek előttünk. »Mihálynak nem volt igaza« – hallottuk, s egy pillanatra nem tudtuk, kiről is van szó: Vörösmartyról, Táncsicsról, Tompáról vagy tán még – Csokonairól?! De ez csak olyan volt, mint mikor az ember rokoni beszélgetés közben nem találja ki azonnal, hogy a család rengeteg Jancsija közül melyikre is kell gondolnia.”

Az 1983-as esztendő egyértelműen legmélyebb merülése volt ez a zarándoklat, pedig a lajstromban ott díszelgett egy háromhetes, önfeledt nyugat-európai kalandozás, majd egy rövid müncheni kiruccanás is. A Nemzetőrös Kecskési-Tollas Tibor fiának jóvóltából Szolzsenyicin *Gulág szigetcsoportjával*, reprezentatív köntösbe bújtatott, válogatott Bibó-tanulmányokkal, Illyés ottani nyomtatású, de a hazaival mindenben megegyező *Szellem és erőszakjával*, és egyéb, garantáltan tiltólistás, felforgató kiadványokkal térhettem meg, hazafias elszárással vállalva a csempészés tényének kockázatát és leplezhetetlen feszültségét. És ott volt még a Duray-könyv, a *Kutyaszorító* kapcsán kirobbant Csoóri-botrány is, az országhatárokon is messze túlterjeszkedő hírtől egészen a kötet fénymásolatának beszerzéséig ívelő folyamatos és koncentrált szellemi izgalom, amelynek tetőpontján egy nap ki mással, mint természetesen magával Csoóri Sándorral találtam szembe magam a Keleti Károly utcában – merő véletlenségből. A Budapest Szálló teraszára volt előre megbeszélte találkozója egy idegenbe szakadt hazánk fiával, én pedig oly túlbuzgó örömmel szegődtem mellé, hogy még a lépését is azonnal fölvettem, nehogy a legapróbb diszharmónia is megzavarhasson a koncentrációban. Mire a Lövőházon átvágyva megmásztuk az Ezredes utca hosszú és meredek lépcsősorát, majd a másik végén megkönnyebülten leereszkedtünk a Szilágyi Erzsébet fasorba, minden feszengés és gátlás elillant belőlem. Az Illyés halála utáni törvényszerű vákuumról beszélt, a fejetlenség okozta szüntelen kapkodásról, a továbbra is megállíthatatlan, művészkedő lőtás-futásról, amely még – úgy, ahogy – működteti a szellemi életet, miközben az ország megállíthatatlanul és egyre látványosabban sodródik, hiszen létezik-e baljósabb ómen annál, amint amikor egy sorsközösség már a saját túlélő ösztöneinek vészjelzéseire sem képes reagálni. Aztán megköszönte a szívélyes invitálást, végre jól kibeszélgethetem magam apáddal (és persze veled is!), mondta, amit a fiával, Sanyival is meg kell még beszélnie, mert úgy lenne az igazi, ha együtt jöhetnének át hozzánk a Diósárok útra. Családi tarisznyáltságom, előtte is ismert vonzalmaim miatt még a segítségét is felajánlotta, keressen meg harcostársát-barátját, és hivatkozzam rá bátran, az illető egészen biztosan a hasznomra lesz az eligazodásban. Mikor a Körszálló előtt elbúcsúztam tőle, és átmentem a Fogaskerekű oldalára, a zebra fölött még utánam kiáltotta a nevet, hogy véletlenül se felejtsem el. Végül úgy hozta az élet, hogy nem volt rá szükségem, így a dolog tulajdonképpen rendben is lehetne, ám azt ugyan melyikünk gondolhatta volna komolyan, hogy harminchét évvel az esemény után ismét olyan időket élünk majd, amelyben eldönthetetlennek látszik: az egykori barátnak ártok-e vele, vagy magamnak, ha itt és most megnevezem...

Sokáig a végül mindent eldöntő orwelli évszám sem ígért semmi lelkesítőt, sőt az iszkázi Nagy László Emlékház ünnepélyes avatásáról való lemaradásom már-már az összeomlás szélére sodort. Visszabonthatatlannak gondolt Bartók Táncegyüttesi, táncmuzsika kapcsolataim mondtak csődöt egyetlen szempillantás alatt, amikor kiderült, hogy a számtalan konkrét ígéret ellenére nincs kivétel és főként mivel nekivágnom a hosszú útnak, vonattal pedig már késő lett volna elindulni. Máig a gondviselés különös kegyeként tartom számon, hogy a rendezvényről készült videóval csak évekkkel később szembesültem (magyarul: minden erőmmel igyekeztem kitérni előle – önvédelemből!), amikor az irodalmi küldöttség zömét, az akkor még egyedül ismerős Csoóri Sándoron kívül Czine Mihályt, Nagy Gáspárt, Fodor Andrást és a többieket már személyes ismerőseimként tarthattam számon. Aztán mire elcsendesedve, lassacskán tudomásul vettem, hogy ez az év is úgy hagy itt, hogy a meddő őrlődésen túl képtelen mozdítani rajtam akár egy centimétert is, végre történt valami, amibe foggal, tíz körömmel ismét belekapaszzkodhattam.

Október közepén az *Esti Hírlap*ban 2-3 soros kurzivált rövidhír rántotta magára a tekintetem, amelyből egy személynév, egy dátum és egy helység-név villogott felém mindjárt, a pulzusom ritmusára. Illyés Gyula – 1984. november 2. – Simontornya. Mert ennyi volt a lényeg, az őket összekötő, konkrét részleteket nélkülöző szöveget már másnapra elfelejttem. De még így sem hagyott nyugodni a dolog, föl hívtam hát a Hírlapot, hogy immár magától a rövidhír gazdájától próbáljam megszerezni a még szükséges tudnivalókat, ám esélyem se volt rá, hogy a közelébe jussak. De szakasztott így jártam a Magyar Írók Szövetsége titkárságával is, midőn megilletődött, ám annál tiszteletteljesebb kérdésekre ezt a választ kaptam: „Az Írószövetség ebbe az ügybe nem folyt bele, kérem!” Nem folyt bele, kérem?! Hogy micsoða?! Hát létezhet ennél ostobább, kiábrándítóbb, de lényegét tekintve alkalmasabb mondat arra, hogy a bennem kigyúlt tábor tüzet azonnal elfojtsa? De ebből nem esztek! Gurgulázott bennem az indulat, és mivel november 2-a pénteki napra esett, máris intézkedtem egy szabadnap kiírásáról, és erre kértem a barátomat, Zsoltot is, aki már tavaly is elkísért Rácegresre.

November 2-án reggel pedig kezdetét vette a vakrepülés.

Mindösszesen annyit tudtunk, hogy Simontornyán kell leszállnunk a vonatról. Az állomás melletti téli üdülő épületében még gazdagon megreggeliztünk, de biztos támpont híján jobbra csak szédeleztünk a feltételezett centrum irányába. Falragaszokat, oszlopokra föl kent színes plakátokat vizslattunk ingajaratban szaladva az utcákon, de sehol semmi kapaszkodó, a megszólított járókelők értetlenkedő reakciói pedig végképp elvették a kedvünket a személyes tudakozódástól. Legalább egy órába telt, mire elvergődtünk a várig, aminek pincecsárdája éppen akkor nyitott, s bár a kérdésemen jóízűen nevetgélő személynéknél se volt fogalma róla, miről olvashattam én két héttel korábban az *Esti Hírlap*ban, de megfelelő mennyiségű és minőségű harciasító folyadékkal

láttak el bennünket, mi pedig – biztos, ami biztos – jobbnak láttuk, ha mihamarabb fölkerekedünk és folytatjuk a nyomozást. Kétszer is körbejártuk a várat, még a főbejárathoz vezető lépcsőn is fölkapaszkodtunk a zárt kapuig, persze nem lettünk okosabbak. Talán többre mennénk, ha valami közintézményt próbálnánk megcélozni, hátha ott mondanának valami biztatót – okoskodtunk. Önelégülten, megtáltosodva vonultunk be a közeli iskolába, ahol egy rosszcárú pedellus állta utunkat, aki megérezhetett valamit tolakodó illetéktelenségünk-ből, mert még véletlenül sem arra volt kíváncsi, mi járatban vagyunk, hanem, hogy honnan a fészkes fenéből kerültünk mi ide. Budapestről! – mordultam rá őszinte fölháborodással, amin úgy megütődött, mint aki életében először hallja emberi szájból a főváros nevét, így jobbnak láttuk, ha sarkon fordulunk, és azonnal behúzzuk magunk mögött az ajtót.

Mentségünkre szóljon, hogy önkritikusan beláttuk, igazán ránk fér még egy kiadósabb szellőzködés, mielőtt visszatérünk a várpincébe ebédelni.

Továbbra is reményvesztetten róttuk az utcákat, mikor egy a hagyományos polgári ízlésvilágba és építészeti környezetbe láthatóan súlyosan belebetegedett (újmagyarul: Bánffyhunyadi-szindrómás) házon akadt meg a szemünk a túllodalon. Ordított róla az 1960-as évek csaknem minden településen megtalálható szolgáltatóházainak stílustalan otrombasága, hullámozó tetején a megszámlálhatatlanul tündöklő ultramodern, rikító tetőcseréppel, a televízió jóvoltából minden magyar óvodás agyába befészkelte Váév Bramac-kal, s ott, ahol az ember már végképp nem számíthatna rá – fényesre csiszolt, a karcsúnál is karcsúbb kőbábokkal.

Majdnem biztosak voltunk benne, hogy valamilyen megkerült középület lehet a szerencsétlen, mert egy ilyen, az úrhatnámnál is bornírtabb vizuális káoszban egyszerűen képtelenség kiegyensúlyozott családi életet élni. Amint az utcára néző ajtón benyitottunk, a riasztó összkép már-már jövetelünk célját is maga mögé vonta. A küszöbön túl egy lefelé vezető lépcsősor indult, kétoldalt a falakon robbanásveszélyes helyiségekhez előírt, bepárasodott, ormóttan lámpatestek és egyéb ijesztő, ámde beazonosíthatatlan szerelvények egész sora éktelenkedett. A nagy báméskodás közepette egymáshoz sem szóltunk, míg magunknak is meglepetést okozva le nem értünk a fenékre, ahol egy, szinte az egész helyiséget betöltő, hőszigetelt csőlabirintus tárult elénk. Előttünk, a sarokban egyszemélyes kisasztal állt hokedlivel, az asztalon szármárfüles kockás füzet, egy tavalyi kártyanaptár, tollak és kulcsok, a hokedli mögötti falon léckeretes parafatábla mindenféle kunkorodó cetlivel, fölszurkált nevekkal, telefonszámokkal, egyéb adatokkal. A tábla közepén pedig egy rajzszőggyel odatűzött, levelezőlap méretű, két oldalról behajtott fényes kartonlap uralkodott fegyelmezetten. Az valószínűnek látszott, hogy valami hivatalos nyomtatvány lehet, de szét kellett hajtani, hogy rendeltetéséről is meggyőződhesünk.

Széthajtottam.

MEGHÍVÓ

A Magyar Írók Szövetsége,

a

Hazafias Népfront Országos Tanácsa,

a

A Tolna egyei Tanács VB.,

valamint a

Simontornyai Városi Tanács

szeretettel meghívja Önt és kedves családját

1984. november 2-án 17 órára,

a simontornyai várba, Illyés Gyula Szülőföldem c.,
állandó kiállításának megnyitójára és az azt követő
irodalmi estre.

Csak álltunk előtte hitetlenkedve, és nem jött ki hang a torkunkon. Aztán meg annál inkább megeredt a szó, de úgy ám, hogy azt már a vármegye legmocskosabb szájú fuvarosa is megirigyelhette volna. Visszafelé mást nem is csináltunk, csak szórtuk és cifráztuk a főlháborodott, indulatos tirádákat, ami a legkisebb keresettség nélkül is kitarzott addig, amíg ismét helyet nem foglaltunk a várpincében. Első dolgunk volt, hogy a délelőtti harciasító szirupokat a finomítás bajnokára, a szekszárdi száraz vöröstre cseréljük, amiről köreinkben az a hír járta, hogy megfelelő csillagállásnál bizonyos ideig képes még annál is intelligensebbé változtatni az embert, mint amilyen valójában, mi pedig ezt az áldásosnak tűnő intervallumot próbáltuk megcélozni és szigorú kontroll alatt tartani.

Amikor ebben is megegyeztünk, egyszeriben mélységes nyugalom szállt ránk.

Az előző napról összekanalazott Jókai bableves ugyan csak némi halászlével dúsítva adta ki az adagot, a Marchall-máj meg szörcsögött a vérben, de ki bánta már – a szemünk se rebtent. Sőt! A pincérnőnek a kedélyesnél is bratyizósabban megjegyeztem, hogy estefelé minden biztonnal harmadszor is egymás szemébe nézhetünk, ám ő a legkevésbé sem tartotta valószínűnek, mondván, este zártkörű rendezvényük lesz, azon pedig már semmi keresnivalónk. Bővebbet persze ő sem tudott, csupán annyit, hogy valami nagykutyák jönnek Pestről... Ám, ha ki kellett volna találnia, miért tört ki belőlünk a felszabadult nevetés, alighanem még most is azon tanakodna.

Ahhoz nem férhet kétség, hogy Csoóri Sándor közöttük lesz, állapítottam meg magabiztosan, amitől a biztonságérzetem is végleg helyreállt, ám ahogy a kabátjaink felé pillantottam, úgy kikerekedett a szemem, hogy szinte teljesen kiestem a szerepemből. Mert vajon hová tűnhetett az én hivalkodásmentes, diszkrét kis kokárdám, aminek, mint mindig, most is ott kellene szerénykednie a széki kozsokom gallérjába tűzve? Pontosan úgy, mint 1981 őszén, amikor volt merszem kiszólítani őt a két Gyula, Fekete és Hernádi közül a Keleti Károly

utca sarkán, a KSH-ra sandító, de fél házzal is csupán ásítózó Wernesgrüner sörözőben. Hiszen, ha már akkor föltűnt neki – mert így mondta! –, hogyan is állhatnék éppen ma elébe – nélküle? Egy kisebb vagyont hátrahagyva tápáskodtunk fel az asztaltól, de nem sajnáltuk egyetlen fillérjét sem, s már csak azon imádkoztam, legyen akkora szerencsénk, hogy találunk a közelben egy Röltexet vagy valami hasonló boltot, ahol még tartanak keskeny méretű nemzeti színű szalagot, mert ha akadna belőle legalább két kunkornyit, azzal az utolsó akadály is elhárulna az utunkból.

És láss csudát, alig telt bele fertály óra, s mintha egy népmeséből léptünk volna elő: a Napra lehetett nézni, de ránk nem. Immáron teljes vértetben, körbenyírt és erősen felstuccolt lélekkel bolyongtunk tovább az ikrásodó, nyirkos szürkületben, amelynek kizárólag fogékonyságunk szekszárdiasított szinten tartása szabott irányt, azt viszont mindenképpen el akartuk kerülni, hogy miként a várpince esetében, kétszer is vissza kelljen térnünk ugyanabba a késdobálóba. Ahogy beléptünk az egyikbe, majd valamivel később a másikba, az uniformizált látványtól mindkétszer Csoóri *Szembesülés* című versének nyitó sorai jutottak eszembe: „Ti vagytok homályosak? Vagy csak a szemem / lát összemósodni férfit és nőt ebben a redves / őszben?” (Talán egy-két évvel később, Rátóti Zoltán Csoóri-estje kezdődött ugyanezzel a zavarba ejtő kérdéssel a József Attila Színház alagsorában, ahol az őt szinte körbeülő közönség nagy része úgy érezhette, a színész kimondottan őket akarja zavarba hozni, mert az teljességgel lehetetlen, hogy ez a durva provokáció része legyen az előadásnak. De csalódnuk kellett.) Nem több mint két-három órát kellett volna még átvészelnünk, mert elhatároztuk, hogy 17 órára vissza kell érnünk a várhoz, ha azt akarjuk, még véletlenül se maradjunk le semmiről. Ám miután a mostoha körülményekkel nem kalkuláltunk, elmélyült beszélgetésről már szó sem lehetett, mert mindkét helyen több képernyőből dőlt az akkoriban szinte mindenhová begyűrűző, rendkívül divatos, de legalább annyira penetráns videó-diszko, így a tervezettnél valamivel hamarabb távoztunk.

Jó ideje caplattunk már, amikor olyasmi történt, amit azóta sem tudok hová tenni, mert mire fölfogtuk, már túl is voltunk rajta. Az iskola előtt búbjajos fiatalasszony fogadott minket tárt karokkal. Maguk jöttek Budapestről, ugye? – kérdezte fülig érő szájjal, s még mielőtt válaszolhattunk volna, mindkettőnkbe belekarolt: No, akkor most tiszteljenek meg minket a fiatalurak azzal, hogy megnézik az iskolánkat! – és már húzott is befelé. Akkurátusan végigmutogatta az egyszintes épület minden szegletét, mi pedig viszonzásképpen egyáltalán nem fukarkodtunk a dicsérő jelzőkkel. Az áldott teremtés az iskolai felújítást kivitelező brigád névsorától az osztályonkénti átlagos tanulmányi eredményekig minden fontosat megosztott velünk, amiről azt gondolta, hogy az talán még nekünk is javunkra válhat. Ahogy azt is a tőle kellett megtudnunk, hogy az esti ünnepség keretében leplezik le Borsos Miklós domborművét a várral átellenben, Illyés Gyula egykori iskolájának falán, ahol természetesen maga is ott lesz a kisdíákjaival. Búcsúzásakor megkérdeztem tőle, honnan tudta, kiket kell

megszólítania. Beszélük, mondta szemérmesen, de sokat sejtetően, majd azt is elárulta, hogy a két kokárda győzte meg őt végérvényesen, amitől oly délcegen, teli tüdővel lépdeltünk be a vár elé, hogy a cipőnk alig érintette a talajt.

A placon hatalmas sürgés-forgás fogadott, hangfalak, fényszórók, reflektorok heverték mindenfelé, a termésköböl rakott úttesten overálos szakik jöttek-mentek és matattak a kibogozhatatlannak látszó kábelkötegek között, és a parkolóban is gyülekeztek már a javarészt állami rendszámú fekete autók. Akadálytalanul jutottunk be a várudvarra, ahol bővlimentes, minőségi folk bazár működött, így zsúrizett kézműves remekek között adtuk át magunkat a várakozás izgalmának. Leginkább azonban egy miniatúr könyves teríték jött kapóra, ahol Illyés *Mert szemben ülsz velem* című tűzpiros, a költő szerelmes verseiből összeállított kötetét pillantottam meg, amit egyáltalán nem melleleg Csoóri Sándor válogatott és szerkesztett. Mellette *Szülőföldem* címmel a szekszárdi Múzeumi Füzetek sorozatának legújabb darabja, amely a *Puszták népéből* kínált képekkel, kéziratlapokkal gazdagon illusztrált részleteket, és amely valószínűleg erre az ünnepi alkalomra látott napvilágot. Nem voltak drágák, ám amíg előkapartam a rávalót, azonnal tudatosult bennünk a felismerés, ha két példányban kéne megvennünk őket, az már komolyan veszélyeztetné a hazautazásunkat.

Még javában forgattam, nézegettem, lapozgattam őket, gyönyörködtem a piros fedél címsorának aranyszínű betűiben, miként Illyés jellegzetes, olykor kibogozhatatlan kézírásában, amikor hirtelen úgy éreztem, mintha a szemem sarkából éppen Csoórit láttam volna besliszanni egy közeli ajtón. Illedelmes kopogásomra nem érkezett válasz, amit belépve azonnám megértettem. A tágas helyiség egy megbolygatott hangyabolyhoz volt hasonlatos, és leginkább a filmekből ismert tőzsdei kavalkádot, a hírek és információk fékevesztett csúcsforgalmát és bábeli ricsaját idézte. A hangulat és a látvány valósággal letaglózott. Egy szempillantás alatt úgy éreztem magam, mint a választási kampány közepébe beleszóppent mezítlábas Só Mihály az 1930-as évek úri Magyarorszáგában. A szó legszorosabb értelmében légszomjjal küszködtem. Csoórit nagy nehezen becserkészve azért próbáltam magamat összeszedni, de mikor azt kértem tőle, hogy a piros verseskötetet ne csak nekem, hanem egyúttal Zsoltnak is dedikálja, kérdően húzta föl a szemöldökét. Nem akartam hosszasan magyarázkodni, hiszen láttam, menne is, maradna is, mert bármerre lép, szinte azonnal szétzedik, ezért valami olyasmit füllentettem, hogy a dolognak egyáltalán nincs titkolni való mögöttese, egyszerűen így akarjuk emlékezetessé tenni a közös élményt. Aztán olyasmire irányította rá a figyelmem, amire addig nem gondoltam. A sok szereplő és felszólaló miatt minden biztonnyal éjszakába nyúlik majd a megemlékezés, és tekintve, hogy vonattal érkeztem, gondoljam meg, ha szükséges, egy helyet talán még tudnának nekem szorítani valamelyik autóban visszafelé, de udvariasan elhárítottam, elvégre nem hagyhatom magára a legjobb barátomat. Sebtében még kértem egy autogramot a *Szülőföldembe*, és mint aki valóban jól végezte dolgát, helyre billent lélekkel elégedetten léptem vissza

a várudvarra. Bámészkodtunk még egy darabig, de ahogy gyűlt a tömeg, percről-percre éreztük: kívül tágasabb.

A gondosan bepólyált emléktáblával éppen szemközt, egy jókora fa tövéből követtük a fölgyorsult eseményeket, melynek nyitányaként jobbról fehéringes kisiskolások lepték el az utat nemzeti színű papírlobogóikkal, élükön a bűbajos tanárnővel. Az emlékábla melletti széles, kétszárnyú kapu és közvetlen környezete volt kellően bevilágítva, vele szemben ekkor már több százan lehettünk. A gyerekektől hangos, lúdbőröztető Himnusz után a Hazafias Népfront főtítkára, Pozsgay Imre állt a mikrofon mögé. „Kedves Barátaim! Halottak napja van, Illyés Gyula születésnapja. Hányszor eljátszadozott ő is meg az irodalomtörténet is ezzel a párhuzammal! Hihetjük-e, hogy ezentúl születésnapj jókívánságok helyett e napon a kegyelet és emlékezés jár majd együtt Illyés Gyula nevével? – El kell hinnünk, mert immár emléktáblát avatunk, emlékkiállítás nyitunk tiszteletére a szülőföldön. Azt, ami másfél éve történt azokban az áprilisi napokban – meghalt, eltemettük –, akkor kábultságunkban nem láttuk ennyire visszavonhatatlannak. De íme, eljöttünk ide józanul, a kegyelet napján kegyetlen dolgokat művelni, kíméletlenül ércebe vésni a megmásíthatatlan tényt: személye többé nem lehet közöttünk. Teste porlad. Csodálatos egyénisége ugyan még ott él szerettei, barátai emlékezetében, de velük együtt elmúlik az is...”

Ma már semmi különöset nem látok benne, hogy a hasonlíthatatlan atmoszférára, Pozsgay alakjára igen, ám ennek az engem személyemben ma is milyen megszólító beszédnek egyetlen szavára, hangjára sem tudok visszaemlékezni. Sőt, innentől kisebb-nagyobb részletek ki-kimaradoznak emlékeim láncolatából. A dologra később egyetlen kézenfekvőnek tűnő magyarázatot találtam: a történések által kiváltott, egymást érő és gerjesztő lelki folyamatok sokkal körülményesebben és lomhábban áramolva követték s próbálták feldolgozni a valóságot, így intenzitásuk függvényében hol a képet, hol a hangot iktatták ki az érzékeléséből. Mérlegelésről vagy tartós figyelemről ekkor már szó sem lehetett, az erőteljesebb inger döntött a befogadásról.

A legerősebb inger pedig Sinkovits Imre volt ezen az estén, aki midőn a kapualjból a már leleplezett emléktábla mellé lépve, tűzpiros sáljának hosszabbik végét egy hirtelen mozdulattal bal válla mögé hajítva úgy csattant föl, hogy a jelenlevőkben megfagyott a vér.

„Hangzavart”? – Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz!

Jó néhányszor hallottam őt élőben is a *Bartókot* szavalni, de ilyen szívbemarkoló, keserves elszánással még talán soha. Ez volt az utolsó alkalom, amikor a műélvezet legmagasabb fokát egy önmagába zárt intuitív tartományon belül, a ki-polírozott lélek intimitásában reméltem megtalálni, mert bár ugyanúgy borsózott a hátam, mint korábban bármikor, de ezúttal már bottal üthettem a nyomát. Rezignáltan állapítottam meg, hogy ami fojtogat, annak legalább annyi köze

van bizonyos személyiségjegyeiktől független, primer gólörömhöz, mint a legadekvátabb és legkomplikáltabb művészi szintű elmélyedéshez, befogadáshoz. Ezt a különös, öngerjesztő lelkiállapotot persze körül lehetne aggatni most mindenféle jól csengő fogalmakkal, hogy még véletlenül se tűnhessen autonóm tartománynak, de attól még az egyik legprivátabb tapasztalatom marad, amelyet nemcsak spontaneitásában, de dolgok folyamatában is egyedül a nagyszerű Sinkovits Imrének köszönhetek. Közben meg emésztett a kétség is, jól van-e ez így, jól olvasom-e a valóságot, vagy túlgondolok mindent, és jó dolgomban kezdek becsavarodni?

Amikor a versvégi „kizenged ideged húrjaival” is elnyelte az éter, a döbbenet csöndjét maga Illyés Gyula törte meg hangfelvételtől, ami olyan váratlanul ért mindenkit, hogy nem volt könnyű végignézni, amint többen is elérzékenyültek.

A várbeli kiállítás megnyitója a feltűnően mindenütt láb alatt levő nagyközönség bevonásával ugyan, de a legkisebb személyesség nélkül, a helyi kulturális hatalmasságok, fantáziátlan, ám annál elvtársiasabb forgatókönyve szerint zajlott. Hiába maradt fenn róla számos fénykép, számomra képtelenek bármit is fölidézni, noha immár azt is megengedem, hogy én ekkor már leginkább önmagam megfigyelésével voltam elfoglalva. Jó húsz percembe telt, hogy a permanens fészkelődés állapotát kihasználva valahogy Sinkovits Imre közelébe verekedhessem magam, aki egy pohár pezsgővel a kezében békésen ücsörgött a felesége mellett egy széles ládán. Motyoghattam is valamit, de végül Gombos Katalin szánt meg és vette ki kezemből a *Szülőföldem* Csoóri által már szignált példányát, majd hatalmas betűket rajzolva bele átnyújtotta a férjének. A betűk méretét tekintve láthatóan ő sem akart lemaradni, de a kiabáló kék filc helyett a zakója belső zsebéből előhalászott golyóstoll azért ennél valamivel többről is árulkodott. Az időközben elhatározott további célpontok közül Pozsgay és Flóra néni a puha pamutkordonon belül továbbra is megközelíthetetlen maradt, amiről néhány kifinomultan szemfüles elvtárs mindvégig gondoskodott.

A meghívóban is beharangozott, a pódium körül gyülekezők száma alapján valóban maratoninak ígérkező irodalmi estre a vár lapidáriumában került sor, ahol, mire mi is lebotorkáltunk, jószerével már csak néhány gombostűt lehetett volna leejteni. Ezek egyikét hibátlan ösztönrel meglelve, egy legalább ötszáz esztendőös fekvő kőoszlopra kellett fölkapaszkodnunk, így egyrészt arcpirító módon magasodtunk ki a zsúfolásig telt széksorok mögül, másrészt a forgolódként tekintetünk kereszttüzeiben úgy éreztük, hogy akár tetszik nekünk, akár nem, a gallérunkon virító apró kokárdák világítják be a kőtár legsötétebb zugát is. Ahogy teltek a percek, úgy vált egyre nyilvánvalóbbá, hogy a tétlenség, a hosszú várakozás főszereplőkké léptet elő minket, amiben minden bizonnyal nem kis része lehetett annak is, hogy jelentős mértékben javítottunk az átlagos életkoron.

Ami az est érdemi részét illeti, azt az *In memoriam Illyés Gyula* című, szintén a szekszárdi Múzeumi Füzetek sorozatában egy évvel később megjelent kiad-

ványból próbálgatom rekonstruálni, de miután az egy szerkesztett változata csupán az esten elhangzottaknak, nemhogy nem segít az eligazodásban, hanem tovább színezi a homályt. A tartalomjegyzék mindösszesen kilenc irodalmi szerzőt sorol fel (Tüskés Tibor, Takáts Gyula, Csányi László, Somlyó György, Bertók László, Csoóri Sándor, Tornai József, Fodor András, Hubay Miklós), akikre jórészt emlékszem is, bár nekem legalább kétszer ennyinek tündek, s már abban sem vagyok biztos, hogy azok a művek szólaltak meg egymás után, amelyek ebbe a füzetkébe bekerültek. A kínos emlékezetkiesés oka pedig nem más, mint az apró gyermekkoromtól ismert, de a szájából ez idáig a *szereusz*, *kérleken* kívül egyebet sosem hallott, ám még így is kísérteties hangszínű Somlyó György volt, aki levetkőzhetetlen franciás eleganciájával századszor is zsebre vágott. A teljes igazsághoz azonban az is hozzá tartozik, hogy amíg a műsorban idáig eljutottunk, újabb domináns inger híján saját önemésztő gondolataim foglyává váltam ismét, ily módon Somlyó fizikai, testi mivolta is elég volt hozzá, hogy így legyen, mert bármilyen méltánytalan is, tulajdonképpen akár meg se kellett volna szólalnia hozzá. Általa ugyanaz a jól ismert, delejező erőtér kerített hatalmába, mint a kezdetekkor, hiszen ő volt az első élő költő, akit volt szerencsém látni és közlőrlől jól megnézni hetente akár több alkalommal is, Budán, Virányos és Zugliget határán. Egészen pontosan a régi 39-es autóbusz végállomása, valamint a Kútvolgyi, a Zirzen Janka és a Tordai út torkolata között, ahol a környéken általában nemigen mutatkozó nagyszerű színésznővel, Csernus Mariannal élt háborítatlan házasságban. Mikor a ki tudja, hányadik alkalom után apámnál rákérdeztem, ugyan ki lehet ez a titokzatos mosolyú ember, akivel oly nagyokat köszöngetnek egymásnak, azonnal kimondta a bűvös szót, ami azután hosszú évekig izgalomban tartott: költő. Még nem jártam iskolába, így a fogalomról alkotott sajátos vízióim a maguk természetes módján olvadtak bele a hétköznapi varázslatok gyakorlatába, mert innentől kezdve valahányszor megláttam őt, csaknem földbe gyökerezett a lábam. Úgy éreztem, hogy egészen addig, amíg a Tordai út végén el nem tűnik a szemem elől, bűvös hatalma van fölöttem, mert ilyenkor még a levegőt is szaporábban kellett vennem. Ez az állapot pedig az időközben végbement életkori módosulásokkal együtt egészen tizenennyolc éves koromig állt fenn, ám miután 1975-ben elköltöztünk a környékről, legnagyobb szerencsémre sosem léphetett át a felnőttkorba. (2003 nyarán hajszálnyira voltam tőle, hogy mindezt neki is végre elmeséljem, de abban a percben, amikor kellő tisztelettel mellé léphettem volna, francia turisták lepték el a 2-es villamost a Duna korzón, amitől azonmód visszatért belé a cserfes ifjúság.)

Csoóri Sándor megszólalását viszont hogyan is feledhetném, hiszen az *Emlékező sorok a prózáiról Illyésre* című dolgozatának már az első mondatát azonnal magamra vettem, amivel mintha átnyúlt volna értem a senki földjére. „Valamikor a hatvanas évek elején, amikor az Európa presszó még előkelő és vonzó helynek számított Budán, egy kora tavaszi reggelen az egyik ablak melletti asztalnál Illyést pillantottam meg kintről.” Először nem is akartam hinni

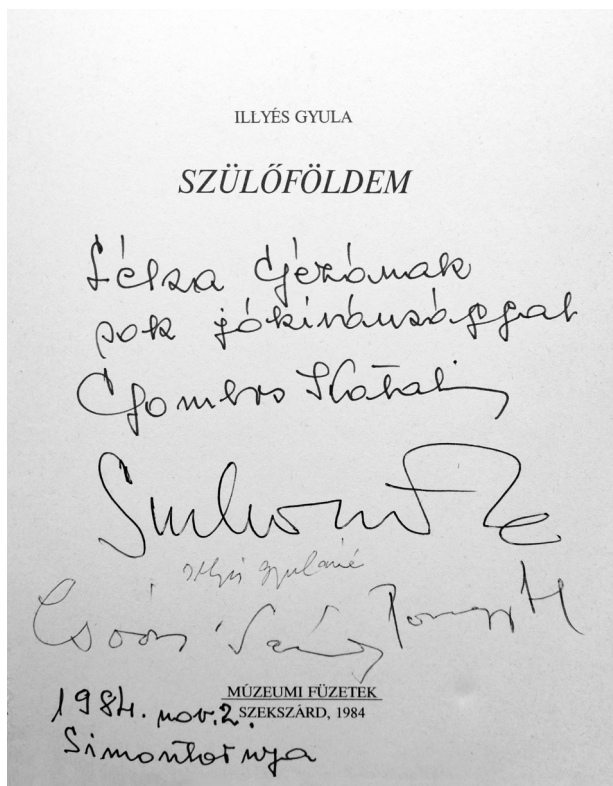
a fülemnek, talán agyamra mehetett ez a parttalan önvizsgálat, gondoltam, mert tisztán emlékeztem rá, hogy mindez velem is szinte szó szerint ugyanígy megtörtént, csak valamivel később, a hetvenes évek második felében. És a lúdbőröztető párhuzamot tovább erősítette, hogy az Európa presszó csupán egyetlen kőhajításnyira volt a két tapasztalatot azonnal összerántó Rózsadomb sörözőtől. Ebben a zavart lelkiállapotban már ennyi is éppen elég volt ahhoz, hogy az önmagam előtt is titkolt s mindeddig hiúnak vélt ábrándjaim mögött életemben először érezzem meg a magam lehetséges útját, akár egy hazug alapokon berendezett és működtetett irodalmi keresztül-kasulban is, a hozzájuk társuló szellemi tehertételek alól csupán a gondolat idejéig mentesülve. Mert bele se mertem gondolni, ugyan meddig jutottam volna az elmélkedésben, ha Csoóri máshonnan közelít, és nem az előbbivel, hanem, mondjuk, ezzel a mondatával kezdi az emlékezést: „Torkot kiszárító izgalmat én még ifjú koromban is kevés ember előtt éreztem, de Szabó Lőrinc, Németh László és Illyés Gyula előtt mindig. Lehettek ők szerények, gőgnélküliek s természetesek velem, sőt kézfogásukban ott bujkálhatott még a megkülönböztetett rokonszenv melegsége is, életük és művük mint a Magas Tátra tömege s csúcsa örökös ígétben tartott.” Én persze, mint mindent, ezt is megpróbáltam magamra venni, de nyomban észhez térített, hogy ennek közelébe már korántsem lehet csak úgy, l’art pour l’art alapon bárkinek is odasompolyognia. Az írás teljes terjedelmében éppen fél évvel később, a *Tiszatáj* 1985. áprilisi számában jelent meg, ekkor botlottam bele Illyés Csoórihoz intézett s az esten is elhangzott és azóta rengeteget citált mondatába: „Ne feledd: egyetlen komoly dolog az életben a vers.” Istenem, mekkora számár voltam, hogy ez nekem nem tűnt fel akkor, amikor kivétel nélkül mindenki ennek folyományán mulatott: „Prózát ballábbal is írhat az ember, ha muszáj vagy ha kedve szottyán rá.”

A több mint kétórás hősies felolvasás végén még percekig zakatolt bennem minden, ahogy Hubay Miklós akkori megszólalását böngészve jelen pillanatban is, „mert nem emlékszem, hogy ennél bensőségesebb hangon köszöntötték volna Illyés Gyulát az írók”. A hirtelen támadt nagy sürgés-forgásban minden erőnket összeszedve igyekeztünk Flóra néni és Pozsgay Imre közelébe férközni, de olyan szent örülettel és lendülettel, hogy az előrelátóbbak közül néhányan még el is ugrottak előlünk. Pozsgayról lerítt, hogy nem először lát minket az este folyamán, s míg barátságosan szorongatta a kezünket, az özvegy is ellátta kezjegyével a *Szüllőföldem* címoldalát, azután cseréltek. Maguk ennyire szeretik Illyés Gyulát? – szegezte nekünk a kérdést Flóra néni meghatódottan, amivel sokkal inkább álmélkodásának adott hangot, mintsem választ várt volna rá.

Időre volt szükségünk, hogy átgondolhassuk a továbbiakat, ezért kísértáltunk a vár elé, de a poroszkálással induló szellőzködés szinte észrevétlenül toporgó fagyoskodásba, majd fejkapkodó nézelődésbe csapott át. Mert nem telt bele tíztizenöt perc, és bekövetkezett az, amire legkevésbé se számítottunk. Három-négy civil autó kivételével a hosszasan túráztatott elvtársi konvoj is elhagyta a terepet, ahogy a helyiek is egytől egyig visszahúzódtak az otthonaikba.

Egyszeriben valószerűtlenül csöndes és kihalt lett a környék, s határozottan úgy tűnt, mintha mindazzal, ami velünk megesett, tulajdon képzeletünk csapdájába sétáltunk volna bele gyanútlanul. Utolsó reményünk a pincecsárda maradt, hogy legalább valamiféle, a nap lezárásához jobban passzoló hangulatfoszlányt vihessünk magunkkal útravalóul, de ott se történhetett más, csak amit előre sejteni lehetett. Azzal viszont egyáltalán nem kalkuláltunk, hogy az utolsó métereken olyan hatalmas és hőköltető kovácsoltvas rácsszerkezet állja majd utunkat, hogy amikor két kézzel belekapaszzkodva átnéztünk rajta, még közel sem tűnt egyértelműnek: mi estünk-e várfogságba vagy a túloldaliak. Mert, ha létezett valaha is igazi zártkörű rendezvény, akkor ez az volt a javából!

Csoórit és a falkavezér Sinkovits Imrét azonnal kiszúrtuk, de rajtuk kívül ma már senkit sem tudnék beazonosítani a talán tizenöt-húsz főre tehető társaságból. A vacsorán minden bizonynal túl lehettek, mert az asztalok körül immár Sinkovits vitte a prímet, de olyan megrendítően kegyetlen őszinteséggel, hogy mindjárt el is szorult a torkom, és nem tudtam róla levenni a szemem. Ahogy térült-fordult a könyökéig felrántott fekete garbójában, ahogy dugókat húzgált az üvegekből, ahogy méltósággal töltött és koccintott, ahogy egyik po-

hárköszöntőt mondta a másik után, majd önfeledten, erőteljes mozdulatokkal vezényelte a közös éneklést, és mindeközben mélyeket szippantott az elmaradhatatlan cigarettából. Soha még ilyen védtelennek, ilyen tiszteletre méltóan esendőnek nem láttam azt az embert, aki 1956. október 25-én Parlament előtti vérengzés elől futva együtt menekült apámmal a Kossuth hídon át Budára. De ugrásra kész humorát sem éreztem még ennyire közelinek, amelyből, ha később bárhol összefutottak, mindig ezekkel a szavakkal kínálta a Magyar Állami Népi Együttes első arcát: „Gézám, imádom azt a biboldó képedet!” Egyszer – alkalmi közönség előtt – magam is tanúja lehettem, és igazolhatom: tartalom és forma ügyében ennél frenetikusabb, leginkább a maghasadásra hajazó reakciók még nemigen szabadultak el.

Csoóri viszont pontosan olyan volt most is, mint amilyenek az írásai, a versei alapján mindig is elképzeltem, illetve ahogy az utóbbi időben néhányszor testközelből megfigyelhettem. A hangulat tetőfokán is legfeljebb a szeme csillant meg, amíg az arca a mosolyig eljutott. Mindig is csodáltam érte, de még jobban azért, mert észjárásának nyomába szegődve már 1978-ban kimozogatt a világból. Igen, a *Nomád naplóval*. Szinte kerékbe tört vele, míg rádöbentett, hogy a halálra ítélt falvakban, ahonnan én mindaddig a legtöbbet kaptam, az emberi okosságnak nincs dolga, oda elegendő már egy hanyatló hitszónok is. Ám azt is ő erőszakolta ki belőlem, hogy bár az önismeret távlatai nem tartoznak sem a tárgyi népművészet, sem a szóbeli néphagyományok, még kevésbé az imádott táncfolklór széles karimájú kalapja alá, azért én mégis csak próbáljak meg a legkomolyabban odafigyelni rá. „Mert a felnőtté válás folyamatának legdőntőbb állomása az, hogy egyszer és mindenkorra felmérjük és megtanuljuk elfogadni a saját korlátainkat” – kígyózott bennem ez a fenyegetően didaktikus mondat éveken át, olykor még a legmeghittebb pillanatokban is, amikor a Kallós Zoli bácsi által rögzített Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa énekét hallgattam, vagy a Csoóri által megidézett lészpedi asszony mondatától akadt el a szavam – „Annának olyan ura van, tedd a sebre, meggyógyít” – és tűnődtem fölötte megigézetten a *Találkozásaim az anyanyelvvvel* felemelő zárlatában. A kettőnk első találkozására viszont egész biztosan egyikünk sem emlékezett volna már, de szerencsére apám megőrizte helyettünk is, hiszen ő csapott a tenyerébe még kisfiúként, az 1960-as évek közepén, Kósa Ferenc *Tízezer napjának* filmgyári vetítése után. Én pedig szememet a még mindig mulatozókon tartva újfent megállapítottam, hogy micsoda kincs is az emlékezet!

Már rég megbékéltem vele, hogy egyetlen lépéssel se mehetünk közelebb, sőt ahogy teltek a percek, egyre világosabbá vált, hogy inkább nyereség ez, mint veszteség, hiszen ellenkező esetben már nem lenne miből hazautazni, esetleges kölcsönért folyamodni pedig az előzmények tudatában vállalhatatlan stílustalanság lenne. Így aztán észrevétlenségünket mindvégig megőrizve, ámde csordultig telt szívvel léptünk ki a fagyos éjszakába, és Mária-énekeket dudorászva vonultunk vissza az állomásra.

Néhány nappal később, az esti órákban Nagymaroson szürcsöltem a tűzforró tejeskávét egy Duna parti étteremben, amikor váratlanul megkondult a közeli templom harangja. Kimondottan jóleső érzéssel vettem tudomásul, mert mint ha oldott volna valamicskét a szorongásomon. Ujjaimmal azonnal föltettem a ritmust az asztalra, ám az egész mögött ott lappangott valamiféle nyugtalanító bizonytalanság, mert úgy tűnt, mintha a döntéseket egyre erősebbnek hallanám. De hiszen ez ostobaság! – próbáltam magamtól elütni. Aztán amikor a bolondító közelségben már a rezgését is megéreztem, elővettem a golyóstollamat, és révületemben az előttem ágaskodó vastag szalvéta teljes felületét teleírkáltam. Az indulatos áthúzásoktól megmenekült szavakat, sorokat nagy nehezen összeolvasva, végül ennyi maradt belőle: „Nagymarosi harangszó – / emlékek közt kutat. / Tízéves koromban / a bánrévei körmenet volt a tudat, / s keresztrel a kézben / lépésem küldetésnek véltem. // S ha ma, e véren vett hangulat / eléri az arcomat, / és fojtogató nyári lehével emlékezni tántorít – / rácsodálkozom: / mily hamis az öntudat. / Meg-megérint, sután, / ám hiába ébredek, / fekete csönd vonul a Dunán, / ezt látom csak a torzító ablak-optikán.” Elolvastam másodszor, majd harmadszor is, vadul kalimpált a szívem, és szakadni kezdett rólam a víz. Azt ugyan nem vehettem komolyan, hogy én most verset írtam, ám afelől szemernyi kétségem sem volt már, hogy nagyjából egyetlen óra leforgása alatt sokkal többet tettem önmagamért, mint az elmúlt két esztendőben együttvéve.